

FLAMENCO – EMOCE NAPLNO

Tereza Vrbová

Mé první setkání s flamencem se uskutečnilo ve středně velké posluchárně na univerzitě v Olomouci. Byl začátek školního roku a má spolubydlící se zmínila, že jejich lektorka španělštiny bude dávat hodiny flamenca. Za zkoušku nic nedáš, řekla jsem si, a večer jsem vyrazila do školy. Stejný nápad mělo dalších asi čtyřicet lidí. Na linoleu ve velké posluchárně jsme se pak pokoušeli chodit (o tanec se nejednalo ještě několik týdnů) v rytmu a stylu reprodukované hudby. Byla to zvláštní hudba, kterou jsem nikdy před tím neslyšela. Byla rytmická, ale rytmu jsem se nebyla schopná dopočítat. Melodie byla durová, ale ze zpěvákovy výrazu jsem měla pocit, že není příliš rozradostněn. Zpívanému textu jsem nerozuměla. Lektorka Elena mluvila pouze španělsky, občas někdo něco přeložil, ale ani to nepomohlo. Cítila jsem zmatek. Nejen mezi námi, pohybujícími se a o sebe navzájem zakopávajícími, ale také v sobě samotné. Zažívala jsem setkání s novou, pro mne cizí a – v té době jsem ještě netušila jak – bohatou kulturou, kterou jsem nechápala. Dodnes si pamatuji, jak jsem ten večer jela tramvají domů a pokoušela se (stejně jako každý další týden po následující tři měsíce) točit svým zápěstím tak, aby má ruka nevypadala jako kravské kopyto (nic proti kravám), ale aby alespoň při troše snahy připomínala část těla tanečnice.

Pod termínem flamenco si většina lidí mimo území Španělska vybaví především španělský tanec. Na mysl vytanou tanečnici pohybující se za doprovodu kytary, případně zpěvu. Je to celkem logické, protože právě tanec se více než před půl stoletím dostal za hranice Španělského království a obrázky španělských krásek typu Bizetovy *Carmen* jsou rovněž poměrně rozšířené. Avšak umění, které dnes nazýváme „flamenco“, vznikalo postupně: od zpěvu přes postupně se přidávající kytarový doprovod (od pouhého udání prvního tónu písně po technicky

vytříbené kytarové party) až po tanečníky, kteří na některé rytmy a písně začali tancovat. Flamenco není jen hudba či tanec, je to kus historie, která se odehrála na území Španělska, je to životní styl spojený se specifickou kulturou. Alespoň v Andalusii, jižní části Iberského poloostrova.

Za původce flamenca bývají označováni španělští Cikáni.¹ Kdyby však skutečně byli jeho výhradními tvůrci, jak je potom možné, že flamenco vzniklo právě v Andalusii a ne někde jinde, kde Cikáni žijí?

Příchod Cikánů do Španělska se datuje do první poloviny 15. století; podle dochovaného dokumentu z doby kolem roku 1425, v němž tehdejší aragonský král Alfonso V. Šlechtný povoluje Cikánům vstup do království a dovoluje usadit se v něm. Cikáni, kteří putovali od 8. či 9. století z Indie, se dostali na Iberský poloostrov, kde již po osm století vedle sebe žili muslimové, židé i křesťané. Spolu s nimi ve Španělsku existovaly také různé hudební formy. Koncem 15. století dochází za vlády Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské k rekatolizaci Španělska, muslimové a židé, kteří odmítají konvertovat, jsou vyháněni ze země a Cikáni jsou pronásledováni pro svůj způsob života. V tomto období začíná vznikat něco, co se od 18. století označuje jako flamenco. Kulturu však není možné ukončit žádným dekretem či zákonem. Každému etniku žijícímu na území Španělska byla vlastní specifická hudba a tato specifika lze ve flamencu najít. V nově vznikající hudebním stylu tak dají vystopovat prvky hudby židovské a muslimské stejně jako španělské, staroandaluské a cikánské.

V hudebním flamencovém žánru se rozlišuje dvanáct rytmických skupin. Každá skupina má odlišný rytmus a takt, některé se od sebe odlišují svým geografickým původem. Tyto skupiny lze zařadit do tří typů zpěvu: a) základní flamencové zpěvy (jsou nejstarší); b) odvozeniny od fandanga (které vzniklo v pobřežním městě Huelva); c) zpěvy, které se postupem času staly flamencovými (původně to byly tradiční lidové písně vánoční či velikonoční, písně pocházející z jihoamerických zemí, případně písně, které mají svůj původ ve španělském

1) Používám pojem „Cikáni“, protože přebírám terminologii ze španělštiny, která nezná označení „Romové“, ale „gitanos“.

písňovém folkloru. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že zdaleka ne všechny rytmické celky – písně – bývají doprovázeny tancem.

Některé flamencové písně mají strukturu, na kterou jsme zvyklí i my Středoevropané. Jsou to písně o třech, čtyřech, mnohdy více (někdy méně) stejně dlouhých slokách oddělených mezihrami či kytarovými sóly (tzv. *falsetami*). Sloky mohou mít tři, čtyři verše i více, někdy je součástí písně také refrén. V mnoha písních se jednotlivé sloky liší svou délkou – počtem veršů. A často je to zpěvák, který právě v daný moment rozhodne o tom, zda bude sloka pokračovat, zda zopakuje některou její část, zda nechá kytaristu zahrát sólo, či bude sám zpívat dál. Podobně jako naše „táhlé písně“ existují také flamencové písně „bez rytmu“. U rytmických písní může být rytmus čtyřdobý, ale počítá se také na pět, šest či dvanáct dob.

Jaká je tematika flamencových písní? Jednoduše řečeno – láska, bída, smrt. Zpívá se o lásce k milované bytosti, matce, otci, milému či milé. O lásce ke svému kraji, městu, o lásce k životu vůbec. Ale také o zklamání, zradě, bídě, chudobnému kraji, smrti. Snad proto jsou to melodie a písně tak působivé, že vycházejí z nitra zpěváka, odrážejí jeho pocity, náladu, a co víc, jako by se v něm najednou zobrazovala celá historie španělského lidu.

Zážitek z flamencového vystoupení bývá velmi silný a emotivní. Zpěvák začíná, většinou po kytarovém úvodu, jakýmsi bolestným nářkem, počátečním křikem (*quejío*), kterým si „nastavuje“ hlas pro píseň, kterou bude zpívat, a současně také emočně připravuje své posluchače na to, co se bude dít. Píseň pak interpret či interpretka nezřídka dozpívává ve stoje, jakoby v transu, s maximálním nasazením svého hlasu, s posledními zásobami dechu a doprovodnými gesty umocňujícími prožitek interpreta. Divák či posluchač takového vystoupení buď nevěřícně kroučí hlavou, nebo se nechá strhnout do podobného transu, v jakém se pohybuje sám umělec.

Onen trans, kdy zpěvák (či tanečník) zapomene na všechno a na všechny kolem sebe, nadšeně se pouští do drnkání na kytaru, vydupávání rytmu či zpívání své písně, ten okamžik, kdy žije jen a jen pro svou píseň,

či snad lépe řečeno, uvnitř své písně, moment, kdy splývají v jeden jediný celek se nazývá *duende*. Akademický španělský slovník definuje *duende* jako tajemné nepopsatelné okouzlení. Federico García Lorca popsal *duende* roku 1933 na konferenci v Argentině jako „*algo, co vychází zevnitř, ne zvenčí jako múza nebo anděl, něco, co tě pohání a zároveň si tě zevnitř podmaní*“² (Esteban 2007, s. 25).

Flamencové písně mají zvláštní (netvrdím, že jedinečnou) schopnost strhnout svými melodiemi a texty posluchače zcela na svou stranu. Je například možné nesoucítit s takovýmto příběhem horníka? (Při překládání jsem upřednostnila přesnost před básnickou lehkostí.)

Cante de las minas

*To los días de mi vía
son nublaitos pa mí
que en la oscura galería
mi sol se llama candil
y me fe la luz del día.*

*Me estoy jugando la vía
trabajando de minero.
Vivo y muero día a día
porque es la muerte el barreno
que me hace compañía.*

*La muerte vino a la mina
con su disfraz de barreno;
se fue por la galeía
acechando a los mineros
que se jugaban la vía. (...)*

*Golpe a golpe voy sacando
de la tierra el mineral
y día a día quemando
mi salú y me libértá
por eso canto llorando.*

Rincón 2005, s. 32–35.

Hornická píseň

*Každý den mého života
je pro mě jako mrak
v temné chodbě
svíčka je mým sluncem
mou vírou je světlo denní.*

*Zahrávám si se životem
když pracuji jako horník.
Žiji a umírám den za dnem
smrt a výbušniny
jsou mými společníky.*

*Smrt přišla do dolu
v přestrojení za trhavinu
odešla tunelem
kde vyčkává na horníky
jenž si pohrávají se životem. (...)*

*Ranou za ranou dobývám
ze země nerosty
a den za dnem lituji
svého zdraví a své svobody
proto zpívám plačky.*

2) Ve španělském originálu „Algo que sale de dentro, que no viene de fuera, como la musa o el ángel, algo que te impulsa y te subyuga desde los adentros“.

Anebo, na druhou stranu, jak by bylo možné se neradovat, když někdo zazpívá „Nebud' smutná!“? A bylo by možno necítit lásku zamilovaného muže, kterou vyznává následující písní své milé? Uvedená skladba je v rytmu *alegrías* (alegre = veselý, radostný, živý).

Un clavel mañanero
(Alegrías)

*Es un clavel mañanero
la cara de mi gitana
que es un clavel mañanero
cuando asoma a la ventana
yo del aire siento celos*

*Tengo el corazon perdido
por ti mi rosa temprana
tengo el corazon perdido
un dia mu de mañana
yo entre en tu jardin florido*

*Cuando mueve la brisa
tu negro pelo
te digo mu bajito
cuanto te quiero*

Ranní karafiát
(alegrías)

*Jako karafiát po ránu
je tvář mé cikánky
jako ranní karafiát
když vykoukne oknem
žárlím na vzduch.*

*Ztratil jsem srdce
pro svou ranní růži
ztratil jsem srdce
jednoho dne časně zrána
vstoupil jsem do tvé květinové zahrady*

*Když vánek češe
tvé černé vlasy
řeknu ti tiše
jak tě miluji*

Flamenco je plné emocí. Ty se dotýkají jak zpěváků, tak hudebníků a tanečnicků a v neposlední řadě také diváků – bez ohledu na věk, pohlaví či profesi. Možná, že se nezačneme kvůli flamencu učit španělsky. Možná ani nebudeme flamenco tancovat. Ale možná... třeba bychom se mohli občas pokusit emocím pootevřít dvířka do nás samotných.

Literatura:

- Arbelos, Carlos 2003: *El flamenco contado con sencillas*. Madrid: Maeva.
- Canal Fiesta Radio 2008: *El disco de Canal Fiesta Radio*. CD booklet. EMI.
- „Clavel mañanero (alegrías).“ *50 años de flamenco (1940–1990)*. Fosforito. [online] [cit. 17.7. 2009]. Dostupné z: <<http://www.telefonica.net/web2/flamencolettras/10056.html#4>>.
- Diccionario del estudiante*. 2005. Madrid: Real Academia Española.
- Esteban, José María 2007: *Breve enciclopedia del Flamenco*. Madrid: Libsa.
- „Festival Internacional del Cante de las Minas.“ *Wikipedia* [online] [cit. 18.7. 2009]. Dostupné z: <http://es.wikipedia.org/wiki/Festival_Internacional_del_Cante_de_las_Minas>.
- Fosforito & Paco de Lucía. 2001. *Selección Antológica del Cante Flamenco*. CD booklet. Iris Music.
- Rincón, Antonio 2005: *La raíz del grito*. Sevilla: Migasa.
- Vrbová, Tereza 2009: Flamenco a jeho cesta z Andalusie (nejen) na Moravu. *Národopisná revue* 19, č. 1, s. 50–54.